

DISTRIBUCIJA POLJOPRIVREDNIH PROIZVODA UNUTAR SPORAZUMA CEFTA-2006, SLUČAJ BOSNE I HERCEGOVINE

DISTRIBUTION OF AGRICULTURAL PRODUCTS WITHIN THE CEFTA- 2006, CASE OF BOSNIA AND HERZEGOVINA

Dr. sc. Ferhat Čejvanović

Vlada Brčko distrikta Bosne i Hercegovine
Bulevar mira 1, 76120 Brčko, Bosna i Hercegovina
Tel.: 0038749219459
E-mail: ferhat.cejvanovic@bdcentral.net

Željka Pejić

Tel.: 0038763996355
E-mail: zeljka.pejic@bih.net.ba

Sažetak

Zone slobodne trgovine predstavljaju prostorno uža područja, odvojena od ostalog državnog i carinskog teritorija u kojima su, više ili manje, suspendirani nacionalni, carinski, devizni, vanjskotrgovinski i porezni propisi domicilne zemlje; povlastice, olakšice i stimulacije privlače strane i domaće investitore da ulažu svoja sredstva u industrijsku proizvodnju, doradu, oplemenjivanje i pripremu robe za tržište, kao i u poslove skladištenja, distribucije, izvoza, uvoza i prijevoza robe sa svrhom da se poveća međunarodna konkurentnost robe.

Poljoprivredni proizvodi imaju posebno mjesto u zonama slobodne trgovine, budući da su ograničeni dometi u liberalizaciji poljoprivrednim proizvodima. (Čejvanović i sur., 2009.). U prosincu 2006. godine u Bukureštu je potpisan sporazum o izmjeni i pristupanju Centralnoeuropskom sporazumu o slobodnoj trgovini (CEFTA). Naziv sporazuma je promijenjen i od tada nosi naslov "Sporazum CEFTA-2006". Potpisnice Sporazuma CEFTA-2006 su: Republika Srbija, Republika Albanija, Bosna i Hercegovina, Republika Hrvatska, Republika Makedonija, Republika Moldavija, Republika Crna Gora, Republika Rumunjska, Republika Bugarska i UNMIK/Kosovo. Rumunjska i Bugarska su istupile iz CEFTA-2006 01. siječnja 2007. godine, jer su postale punopravne članice EU. Sporazum je stupio na snagu u drugoj polovici 2007. godine.

Osnovni cilj ovog rada je prezentirati i analizirati učinke Sporazuma CEFTA-2006 na vanjskotrgovinsku razmjenu poljoprivrednih proizvoda u Bosni i Hercegovini s članicama Sporazuma CEFTA-2006.

Sporazum CEFTA-2006 je imao utjecaja na strukturu i obujam vanjskotrgovinske razmjene poljoprivrednih proizvoda Bosne i Hercegovine i ostalih članica unutar Sporazuma CEFTA-2006.

Ključne riječi: CEFTA-2006, agrarna politika, trgovinska razmjena, Bosna i Hercegovina

Abstract

Free trade zone are spatially specific areas, separate from other government and customs territories in which they are, more or less, suspended national, customs, foreign exchange, foreign trade and tax regulations of the country of domicile, privileges, exemptions and incentives attract foreign and domestic investors to invest their resources in industrial production, processing, refinement and preparation of goods for the market, as well as the tasks of storage, distribution, exportation, importation and transportation of goods in order to increase the international competitiveness of goods.

Agricultural products have a special place in free trade zones, because the limited scope of liberalization in agricultural products (Čejvanović et al. 2009). In December 2006 in Bucharest signed the amending agreement and the accession of Central European Free Trade Agreement (CEFTA). Name of the agreement was changed to title CEFTA-2006. The signatories to the CEFTA-2006 are: the Republic of Serbia, the Republic of Albania, Bosnia and Herzegovina, Croatia, Macedonia, Republic of Moldova, Republic of Montenegro, the Republic of Romania, the Republic of Bulgaria and UNMIK / Kosovo. Romania and Bulgaria have withdrawn from the CEFTA-2006 01 January 2007, it became a full member of EU.

It entered into force in the second half of 2007. year. The main aim of this paper is to present and analyze the effects of the CEFTA-2006 in the foreign trade of agricultural products in Bosnia and Herzegovina, with members of the CEFTA-2006. CEFTA-2006 had an impact on the composition and volume of foreign trade of agricultural products of Bosnia and Herzegovina and other states within the CEFTA-2006.

Keywords: CEFTA-2006, agricultural policy, trade, Bosnia and Herzegovina

1. UVOD

Poljoprivreda ima posebno mjesto u procesima slobodne trgovine s obzirom na najčešće ograničene domete u liberalizaciji poljoprivrednim proizvodima, za razliku od nepoljoprivrednih, gdje se u pravilu ukidaju sve carinske barijere. Kao dobar primjer zona slobodne trgovine je inicijativa srednjoeuropskih zemalja pod nazivom CEFTA (Central Europe Free Trade Agreement - Sporazum o slobodnoj trgovini Centralne Europe), gdje se većina osjetljivih poljoprivrednih proizvoda razvrstava u pojedine grupe i po uzajamno prihvaćenim pravilima. Carinska unija je specifičan primjer institucionalnih trgovačkih veza kakve imaju pojedine zemlje, ili grupe zemalja s nekom zemljom. Radi se o usklađenoj vanjskotrgovinskoj politici (na razini carina) prema trećim zemljama i to za sve proizvode. Pritom, uzajamna trgovina zemalja u carinskoj uniji ne mora biti u potpunosti liberalizirana. Od prosinca 2006. godine CEFTA ima novi naziv koji sada glasi „CEFTA-2006“.

2. METODE I MATERIJAL

U radu je korištena literatura građa agrarne politike kao zajedničke politike EU i publicirani znanstveni i stručni radovi koji tretiraju ovu problematiku. Korišteni su i izvori podataka Ministarstva vanjske trgovine i ekonomskih odnosa Bosne i Hercegovine (BiH) i podaci agencije za statistiku BiH. Na osnovi prikupljenih podataka korištena je deskriptivna metoda, metoda analize uvoza i izvoza po jedinstvenoj carinskoj nomenklaturi, kao i komparativna metoda analize. Kontrolnim uzorkom korištena su statistička izvješća drugih zemalja članica CEFTA-2006 sporazuma.

3. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Republika Albanija, Bosna i Hercegovina, Republika Hrvatska, Republika Moldova, Republika Crna Gora, Makedonija, Republika Srbija i Misija privremene uprave Ujedinjenih naroda na Kosovu, u ime Kosova, sukladno s Rezolucijom 1244 Vijeća sigurnosti Ujedinjenih naroda, pristupile su Centralnoeuropskom sporazumu o slobodnoj trgovini (CEFTA).

U prosincu 2006. godine u Bukureštu je potpisan sporazum o izmjeni i pristupanju centralnoeuropskom sporazumu o slobodnoj trgovini (CEFTA-2006). Sporazum je podlijegao ratifikaciji, prihvatanju ili odobrenju sukladno sa zahtjevima predviđenim domaćim zakonodavstvom. Instrumenti ratifikacije, prihvatanja ili odobrenja su deponirani kod Depozitara.

Sporazum je stupio na snagu u drugoj polovini 2007. godine. Bilateralni sporazumi koji su do tada potpisani otkazani su na dan stupanja na snagu ovog Sporazuma.

Kada je riječ o vanjskotrgovinskoj razmjeni poljoprivrednih proizvoda Bosne i Hercegovine i članica sporazuma CEFTA-2006 može se promatrati ukupan uvoz i izvoz poljoprivrednih proizvoda (Čejvanović, 2008.). U tablici 1. prikazan je uvoz poljoprivrednih proizvoda u BiH za razdoblje 2007.-2009. godina.

Tablica 1. Uvoz poljoprivrednih proizvoda u BiH po regijama svijeta za razdoblje 2007.- 2009. u mil. €

Regija	2007.		2008.			2009.		
	Uvoz	Udio u %	Uvoz	Udio u %	Indeks 2008/2007	Uvoz	Udio u %	Indeks 2009/2008
EU	371,83	32,47	473,66	35,34	127,39	397,99	32,57	84,02
CEFTA	581,37	50,76	634,29	47,33	109,10	612,78	50,15	96,61
UoST*	25,41	2,22	30,08	2,24	118,40	28,13	2,30	93,52
Ostatak svijeta	166,65	14,55	202,19	15,09	121,33	183,11	14,98	90,56
UKUPNO	1.145,26	100,00	1.340,22	100,00	117,02	1.222,01	100,00	91,18

* Zemlje Ugovora o slobodnoj trgovini (Turska)

Izvor: Izračun autora, 2010., na osnovi prikupljenih podataka od Agencije za statistiku BiH.

U 2009. godini u odnosu na 2008. godinu došlo je do pada uvoza poljoprivrednih proizvoda iz zemalja Europske unije za 15,98%, dok se bilježi rast uvoza poljoprivrednih proizvoda iz Evropske unije od 27,39% u 2008. u odnosu na 2007. godinu.

Kada se promatraju članice Sporazuma CEFTA-2006 može se vidjeti da je došlo do pada uvoza poljoprivrednih proizvoda iz zemalja potpisnica CEFTA-e 2006 za 3,39% u 2009. godini u odnosu na 2008., dok se bilježi rast uvoza poljoprivrednih proizvoda iz zemalja potpisnica CEFTA-e 2006 za 9,10% u 2008. u odnosu na 2007. godinu.

U tablici 2. prikazan je izvoz poljoprivrednih proizvoda iz BiH.

Tablica 2. Izvoz poljoprivrednih proizvoda iz BiH po regijama svijeta za razdoblje 2007.- 2009. - u mil. €

Regija	2007.		2008.			2009.		
	Izvoz	Udio u %	Izvoz	Udio u %	Indeks 2008/2007	Izvoz	Udio u %	Indeks 2009/2008
EU	42,25	25,43	45,93	21,90	108,70	54,82	23,67	119,36
CEFTA	117,19	70,52	155,69	74,22	132,86	161,25	69,62	103,57
UoST*	1,55	0,93	2,60	1,24	168,19	9,12	3,93	350,77
Ost. svijeta	5,19	3,12	5,54	2,64	106,72	6,41	2,77	115,82
UKUPNO	166,18	100,00	209,77	100,00	126,23	231,60	100,00	110,40

* Zemlje Ugovora o slobodnoj trgovini (Turska)

Izvor: Izračun autora, 2010., na osnovi prikupljenih podataka od Agencije za statistiku BiH.

U 2009. godini u odnosu na 2008. godinu došlo je do značajnog rasta izvoza poljoprivrednih proizvoda u zemlje EU (19,36%), dok se također bilježi rast izvoza poljoprivrednih proizvoda u EU u 2008. u odnosu na 2007. godinu od 8,70%. Izvoz poljoprivrednih proizvoda u zemlje potpisnice CEFTA-e 2006 je porastao za 3,57% u 2009. u odnosu na 2008. godinu, što je znatno manji postotak rasta od onoga koji je zabilježen u 2008. godini u odnosu na 2007. godinu i iznosio je 32,86%.

Najznačajniji vanjskotrgovinski partneri BiH u okviru Sporazuma CEFTA-2006 su Republika Hrvatska i Republika Srbija.

Iz prezentiranih podataka u tablici 3. može se vidjeti da je Republika Hrvatska glavni bosanskohercegovački vanjskotrgovinski partner, ne samo po uvozu, već i po izvozu. Tome u prilog govori podatak da izvoz poljoprivrednih proizvoda iz BiH u Hrvatsku u 2009. godini iznosi 34,53% od ukupnog izvoza poljoprivrednih proizvoda i 25,35% od ukupnog uvoza istih. Pokrivenost uvoza izvozom poljoprivrednih proizvoda u promatranom razdoblju s Republikom Hrvatskom iznosi 25,81% i ima trend rasta od 2007. godine, kada je iznosila 20,69%. Došlo je do blagog pada uvoza iz Republike Hrvatske poljoprivrednih proizvoda od 3,54%, u usporedbi 2009. i 2008. godine. Izvoz poljoprivrednih proizvoda iz BiH u Republiku Hrvatsku smanjio se za 0,78% u promatranom razdoblju od 2007.-2009. godine (18,38%).

Tablica 3. Ukupna razmjena poljoprivrednim proizvodima B i H s Republikom Hrvatskom za razdoblje 2007.- 2009.

- u mil. €

OPIS	2007.	Udio u ukupnom uvozu/izvozu u %	2008.	Udio u ukupnom uvozu/izvozu u %	2009.	Udio u ukupnom uvozu/izvozu u %	Indeks 2008/2007	Indeks 2009/2008
Uvoz iz Hrvatske	309,11	26,99	321,16	23,96	309,80	25,35	103,90	96,46
Izvoz u Hrvatsku	63,94	38,49	80,60	38,42	79,97	34,53	126,01	99,22
Pokrivenost uvoza izvozom u %	20,69	-	25,10	-	25,81	-	-	-

Izvor: Izračun autora, 2010., na osnovi prikupljenih podataka od Agencije za statistiku BiH.

Među vanjskotrgovinskim partnerima Bosne i Hercegovine, Republika Srbija zauzima visoko mjesto po vrijednosti ostvarene ukupne razmjene. Prema prezentiranim podacima u tablici 4. uvoz poljoprivrednih proizvoda iz Srbije u ukupnom uvozu poljoprivrednih proizvoda u BiH sudjeluje s 21,29%, dok izvoz u Srbiju iz BiH sudjeluje s 41,53%.

Pokrivenost uvoza izvozom poljoprivrednih proizvoda sa Srbijom u 2009. godini iznosila je 17,84%, dok je u 2008. godini iznosila 15,97%. U 2009. godini je došlo do pada uvoza poljoprivrednih proizvoda od 5,51% i industrijskih proizvoda 34,81%. Na strani izvoza u Srbiju u promatranom razdoblju 2007.-2009. godina došlo je do povećanja izvoza poljoprivrednih proizvoda od 5,55%.

Tablica 4. Ukupna razmjena poljoprivrednim proizvodima B i H s Republikom Srbijom za razdoblje 2007.- 2009.

- u mil. €

OPIS	2007.	Udio u ukupnom uvozu/izvozu u %	2008.	Udio u ukupnom uvozu/izvozu u %	2009.	Udio u ukupnom uvozu/izvozu u %	Indeks 2008/2007	Indeks 2009/2008
Uvoz iz Srbije	221,69	19,36	275,27	20,54	260,11	21,29	124,17	94,49
Izvoz u Srbiju	31,06	18,69	43,96	20,96	46,40	20,04	141,53	94,45
Pokrivenost uvoza izvozom u %	14,01	-	15,97	-	17,84	-	-	-

Izvor: Izračun autora, 2010., na osnovi prikupljenih podataka od Agencije za statistiku BiH.

Zanimljiva bi bila analiza deficita po grupama, tj. industrijskih i poljoprivrednih proizvoda (tablica 5.)

Tablica 5. Usporedni pregled deficita vanjske trgovine B i H po grupama proizvoda (industrijski i poljoprivredni) za razdoblje 2008.-2009. godina

-u mil. €

Regija	2008.		2009.		Indeks 2009/2008	
	Industrija	Poljoprivreda	Industrija	Poljoprivreda	Industrija	Poljoprivreda
EU	-1.680,2	-422,8	-1.225,3	-340,3	72,93	80,49
CEFTA	-644,1	-491,4	-162,3	-456,4	25,19	92,88
UoST *	-403,8	-27,1	-142,6	-18,5	35,30	68,24
Ostale zemlje	-1.039,6	-188,2	-972,0	-170,0	93,50	90,32
UKUPNO	-3.767,8	-1.129,5	-2.502,2	-985,2	66,41	87,22

* Zemlje Ugovora o slobodnoj trgovini (Turska)

Izvor: Izračun autora, 2010., na osnovu prikupljenih podataka od Agencije za statistiku BiH

U 2009. u odnosu na 2008. godinu, deficit bilježi pad i kod trgovine industrijskih i poljoprivrednih proizvoda u svim regijama. Najveća disproporcija u padu deficita je u vanjskotrgovinskoj razmjeni sa potpisnicama Sporazuma CEFTA-e 2006, kod industrijskih proizvoda je pad 74,81% a kod poljoprivrednih 7,12%. Udjeli u deficitu industrijskih i poljoprivrednih proizvoda prikazani su u tablici 6.

Tablica 6. Udjeli u deficitu vanjskotrgovinske razmjene B i H kod industrijskih i poljoprivrednih proizvoda za razdoblje 2008. i 2009. godine (u %)

Regija	2008.		2009.	
	Industrija	Poljoprivreda	Industrija	Poljoprivreda
EU	44,59	37,43	48,97	34,54
CEFTA	17,10	43,50	6,49	46,33
UoST *	10,72	2,40	5,70	1,88
Ostale zemlje	27,59	16,67	38,85	17,26
UKUPNO	100,00	100,00	100,00	100,00

* Zemlje Ugovora o slobodnoj trgovini (Turska)

Izvor: Izračun autora, 2010., na osnovu prikupljenih podataka od Agencije za statistiku BiH.

U 2009. godini ukupan deficit u vanjskotrgovinskoj razmjeni B i H industrijskih proizvoda iznosi 2,50 milijardi €, a u okviru toga najveći udio je zemalja EU od 48,97%. Ukupan deficit u vanjskoj trgovini poljoprivrednih proizvoda je 0,98 milijarde €, a u okviru toga je najveći udio zemalja CEFTA-e od 46,33%.

4. ZAKLJUČAK

Svrha vanjskotrgovinske politike u sektoru poljoprivrede je da se ekonomskim mjerama trajno osigura određena politika gospodarskog položaja poljoprivrede u cjelokupnom poljoprivrednom sustavu, a zatim da se osiguraju razvojne politike. Vanjskotrgovinska politika mora se voditi bez obzira na svjetska tržišta, s jedne strane, a s druge strane zbog utjecaja svjetskih cijena (Čejvanović, 2009.).

Sporazum CEFTA-2006 je imao utjecaja na strukturu i obim vanjskotrgovinske razmjene BiH i ostalih članica unutar Sporazuma CEFTA-2006 u razdoblju 2007.-2009. godina. Uvoz poljoprivrednih proizvoda u 2007. godini iznosio je 50,76% ukupne vanjskotrgovinske razmjene, a u 2008. godini došlo je do pada uvoza iz zone CEFTA-2006 na 47,33%, dok je uvoz u 2009. godini iznosio 50,15%. Izvoz poljoprivrednih proizvoda u 2007. godini iznosio je 70,52% ukupne vanjskotrgovinske razmjene, a u 2008. godini došlo je do porasta izvoza u zonu CEFTA-2006 na 74,22%, dok je izvoz u 2009. godini iznosio 69,62%. Može se zaključiti da je u drugoj godini (2008.) primjene Sporazuma CEFTA-2006 došlo do pada uvoza i porasta izvoza. Međutim u 2009. godini uvoz je postigao skoro istu razinu kao u 2007. godini, a izvoz u istoj godini je pao ispod razine iz 2007. godine.

Iz prikazanih rezultata vidljivo je da se trgovina u razdoblju 2007. do 2009. godine obavljala najviše s Republikom Hrvatskom, a zatim s Republikom Srbijom.

Uvoz iz Republike Hrvatske u 2007. godini iznosio je 309.11 mil. €, dok je u 2008. godini porastao na 321.16 mil. €, a u 2009. godini uvoz je imao gotovo istu vrijednost kao u 2007. godini (309.80 mil. €). Izvoz u Republiku Hrvatsku u 2007. godini iznosio je 63.94 mil. €, dok je u 2008. godini porastao na 80.60 mil. €, a u 2009. godini izvoz je imao vrijednost 79.97 mil. €.

Uvoz iz Srbije u 2007. godini iznosio je 221.69 mil. €, dok je u 2008. godini porastao na 275.27 mil. €, a u 2009. godini uvoz je imao vrijednost 260.11 mil. €. Izvoz u Srbiju u 2007. godini iznosio je 31.06 mil. €, dok je u 2008. godini porastao na 43.96 mil. €, a u 2009. godini izvoz je imao vrijednost 46.40 mil. €.

Općenito se može zaključiti da je Sporazum CEFTA-2006 u određenim segmentima i pojedinim godinama pozitivno utjecao na vanjskotrgovinsku bilancu poljoprivrednih proizvoda BiH, a u nekim segmentima i godinama pomatranog razdoblja od 2007. do 2009. godine imao je negativan utjecaj.

LITERATURA

Čejvanović F., Vasiljević Z. (2006): Mjere za poticaj poljoprivrednog i ruralnog razvoja u Bosni i Hercegovini. *Ekonomika poljoprivrede*, Beograd, Vol. LIII, br./No TB (13-667), 2006., str. 233-241.

Čejvanović F. (2008): Mjere agrarne politike u Bosni i Hercegovini s posebnim osvrtom na voćarsku proizvodnju, *Tranzicija*, vol. IX, broj 19-20. , 2008., str. 49-62.

Čejvanović F. (2009): Uticaj CEFTA sporazuma na vanjskotrgovinsku razmjenu u Bosni i Hercegovini, *Medjunarodni naučni skup Tuzla*, Ekonomski fakultet Univerziteta u Tuzli.

Čejvanović F., Hodžić K., Terzić L., (2009): Utjecaj CEFTA sporazuma na vanjskotrgovinsku razmjenu poljoprivrednih proizvoda u Bosni i Hercegovini , *Tranzicija* broj 23 - 24.